

Сунсгін Сергій Олександрович
молодший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ДУАЛЬНИЙ ВИМІР

Правова система – це багатогранне явище, що складається з визначеної кількості елементів, тісно взаємопов'язаних та взаємодіючих між собою. Слід зазначити, що більшість вітчизняних вчених, серед яких варто виділити таких провідних дослідників, як В. Бабкін, О. Зайчук, О. Копиленко, Н. Оніщенко, цілком справедливо поділяють думку, згідно із якою центральним елементом правової системи, що утворює її нормативний стрижень, є право [1, с. 11], тобто сукупність встановлених чи санкціонованих державою правових норм, за допомогою яких забезпечується цілеспрямований та необхідно організуючий вплив на суспільні відносини. Водночас, у юридичній літературі з цього приводу існує і зовсім інша точка зору: центральним елементом правової системи є суб'єкт [2, с. 350], тобто у юридичному значенні – це фізична або юридична особа, якій належить ті чи інші права та обов'язки, а також органи місцевого самоврядування, органи державної влади відповідного рівня, що реалізують визначені законодавством владні функції.

Якщо підходити до визначення сутності центрального елемента правової системи з позиції або першого, або другого підходу, то, на думку автора, матиме місце штучне звуження центрального елемента такого складного, динамічного та багатоаспектного явища як правова система. З урахуванням наведеного, на думку автора, центральний елемент правової системи є дуальним за своєю природою, тобто він включає в себе складне та багатоаспектне перетинання двох фундаментальних елементів (права та суб'єкта), що тісно взаємопов'язані між собою, взаємообумовлюють, взаємодоповнюють та взаємовпливають один на одного, але не змінюють при цьому свою власну структуру.

Одним з вагомих аргументів на користь дуального виміру центрального елемента правової системи є те, що правова система, як і політична, економічна, духовна та інші системи, є підсистемою в межах більш широкої, складної та динамічної категорії – «соціальна система», яка являє собою цілісну єдність взаємопов'язаних частин (підсистем), основними елементами якої є люди, їх взаємовідносини та зв'язки. Специфіка соціальної системи полягає в тому, що вона складається на базі спільності людей (група, організація), а її елементами є люди, чия поведінка зумовлена соціальними позиціями (статусами) та соціальними функціями (ролями) й індивідуальними якостями. Таким чином, основним елементом соціальної системи є людина [3, с. 54-55].

З урахуванням наведеного можна зробити висновок, що людина як соціально-біологічна істота та центральний (основний) елемент соціальної системи в цілому пронизує всі відповідні підсистеми, що функціонують в її межах, в тому числі і правову. При цьому правова система є частиною соціальної системи і тісно взаємопов'язана з явищами і процесами, які відбуваються в інших складових цього складного та цілісного утворення (наприклад, у сферах економіки, політики, культури тощо).

Крім цього, необхідно враховувати, що правова система – це цілісна єдність статички і динаміки, основними елементами якої є не тільки право, але й суб'єкти права, які забезпечують необхідну соціальну взаємодію, взаємозв'язок, відносини і зв'язки між

собою з приводу втілення в реальне життя відповідних правових засобів. Ці відносини і зв'язки мають стійкий характер та відтворюються на основі спільної діяльності людей.

Дуальний вимір центрального елементу правової системи орієнтує будь-якого дослідника на людське сприйняття права, його настанов, принципів, постулатів тощо, від чого безпосередньо залежить якість відповідних правовідносин та юридична діяльність в цілому. Адже загальновідомо, що реалізація права, в тому числі його застосування компетентними державними органами, може досягти свого корисного для суспільства ефекту лише у разі належного сприйняття права відповідними суб'єктами, тобто людьми та їх об'єднаннями.

Враховуючи вищенаведене, можна зробити такі узагальнені висновки:

1) центральний елемент правової системи є дуальним за своїм змістом, оскільки він включає в себе право як встановлену державою нормативну основу соціальної системи та суб'єкта, який забезпечує необхідні соціально-правові зв'язки в межах конкретного суспільства з приводу практичної реалізації відповідних правових засобів;

2) дуалізм центрального елементу правової системи передбачає складне та багатоаспектне перетинання двох тісно взаємопов'язаних між собою складових (права та суб'єкта). Вказані складові взаємообумовлюють, взаємовпливають та взаємодоповнюють один одного, але не змінюють при цьому свою власну унікальну структуру.

Список використаної літератури:

1. Вступ до теорії правових систем: монографія / За заг. ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2006. – 432 с.

2. Теория государства и права: учебник / Керимов Д. А., Журавлев М. М., Казаков В. Н. и др.; Под ред. М. М. Рассолова. – М.: ЮНИТИ, 2004. – 735 с.

3. Зайчук О. В. Правова система та інші соціальні системи: взаємозумовленість та взаємовплив / О. В. Зайчук // Правові системи сучасності: навчальний посібник для магістрів права / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – С. 54-72.